

ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ У США

Інтеграційні тенденції, які притаманні сучасному етапу соціально-економічного розвитку України, помітно вплинули й на систему освіти нашої країни, зокрема обумовили необхідність модернізації трудової підготовки учнівської молоді. Проблема модернізації змісту, форм і методів трудової підготовки учнівської молоді є актуальною для багатьох країн світу, разом з тим, для її вирішення різними країнами використовуються теоретичні підходи і практичні заходи, які визначаються економічними та соціокультурними особливостями кожної країни.

Протиріччя між характерними для більшості економічно розвинутих країн кількісними і якісними змінами у структурі і формах зайнятості економічно активного населення, підвищенням вимог, що ставляться до рівня кваліфікації фахівців впровадженням нових інформаційних технологій у виробництво, посиленням ролі навчання упродовж всього життя тощо, з одного боку, і недостатня ефективність підготовки молодих людей до майбутньої трудової діяльності, відсутність у них навичок пристосовування до нових умов праці та інше, актуалізують проблему розробки та впровадження інваріантних освітніх моделей забезпечення випереджаючого характеру допрофесійного і професійного навчання учнівської молоді. Для України зазначена проблема набуває особливого значення, оскільки вона пов'язана з об'єктивним протиріччям між потребою у підйомі економіки і відсутністю достатньо добре підготовлених робітничих кадрів.

Проблеми підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності завжди привертала увагу вчених. Основні теоретико-методологічні ідеї щодо форм трудової, політехнічної підготовки учнівської молоді, її змісту та методів розроблялися П.Атутовим, С.Батишевим, Ю.Васильєвим, В.Поляковим,

Г.Терещуком та іншими дослідниками. В роботах А.Деркача, Є.Клімова, М.Скаткіна, Е.Фарапонової, Д.Фельдштейна, В.Чебишевої та інших дослідників розкрито організаційно-педагогічні основи трудової, допрофесійної та професійної підготовки учнівської молоді, виявлено операціональні й особистісні компоненти готовності до праці, психолого-педагогічні умови її формування. Проблеми професійного самовизначення молоді і підготовки випускників шкіл до праці аналізувалися Є.Павлютенковим, М.Пряжниковим, Б.Федоришиним, С.Чистяковою, І.Чечель і ін. Сучасні проблеми професійної освіти в Україні та шляхи її модернізації розкриті в роботах А.Гуржія, В.Зайчука, Р.Гуревича, Н.Ничкало, М.Шкіля та інших дослідників. Методологія порівняльно-педагогічних досліджень і аналіз освітніх систем різних країн подана в дослідженнях В.Борісенкова, Б.Гершунського, Б.Корнетова, З.Малькової, М.Никандрова. Проте комплекс проблем, пов'язаних з модернізацією змісту, форм та методів підготовки учнівської молоді до професійної праці з урахуванням досвіду економічно розвинутих країн у вітчизняній педагогіці висвітлено недостатньо повно. **Метою** даної статті є аналіз досвіду трудової та професійної підготовки учнівської молоді в США як потенціального ресурсу для модернізації професійної та професійно-технічної підготовки учнів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів в Україні.

Сучасний етап розвитку трудової та професійної підготовки учнівської молоді у США у значній мірі був ініційований докладом Національної Комісії з вдосконалення освіти „Нація у небезпеці” (1983 р.), згідно з яким модернізація системи освіти, зокрема – системи допрофесійної та професійної підготовки молоді, стала розглядатися як один із засобів забезпечення національної безпеки країни. Основні напрями реформування системи підготовки молоді до професійної праці було визначено прийнятим у 1983 році Федеральному законі про професійну освіту, які уточнювалися та розширювалися у поправках до нього. Зазначений законодавчий акт мав за

мету модернізацію академічної, допрофесійної і професійно-технічної підготовки учнівської молоді. Програми допрофесійного та професійного навчання, розроблені в рамках виконання цього закону, підлягають щорічному моніторингу, за результатами якого визначається можливість подальшого їх фінансування з федерального або регіональних бюджетів. Законом також передбачалося широке залучення батьків учнів, викладачів, представників громадськості, роботодавців та профспілкових організацій до розробки, реалізації й оцінювання програм допрофесійної та професійної підготовки молоді. При цьому пріоритет надається підготовці молоді до роботи в області високих технологій, в першу чергу - телекомунікаційних [2].

Характерною особливістю допрофесійної та професійно-технічної підготовки учнівської молоді в США є їх орієнтація на реалізацію компетентісного підходу. Це обумовлюється тим, що в сучасних соціально-професійних умовах все більш актуальною стає не освіченість як така, а здатність фахівця реалізовувати її у конкретній практичній діяльності. Поняття „компетентність” сформувалось в умовах становлення на Заході нового підходу до підготовки трудових ресурсів, становлення якого було обумовлено потребою в адаптації працівників до інтенсивних змін виробничих технологій і вимог до фахівців. За такого підходу компетентність характеризується як загальна, заснована на знаннях, цінностях, здібностях здатність особистості, яка проявляється і формується в діяльності та дозволяє людині не лише встановити зв'язок між знаннями та конкретною практичною проблемою, але й розробити процедуру (систему дій) для успішного її вирішення [4].

Характерною рисою системи підготовки робітничих кадрів в США є здійснення допрофесійної і професійної підготовки школярів у період навчання у старших класах, яка здійснюється у рамках профільного навчання. Впродовж 2-3 років навчання у старших класах учні можуть обрати один з трьох видів навчальних програм (профілів): програми

професійного напрямку, оволодіння якими дає підготовку за певною професією, програми загального і програми академічного напрямку, які орієнтовані на учнів, особливо за умови вибору академічного профілю, що планують продовжити навчання у вищій школі [3].

Якщо аналізувати допрофесійну та професійну підготовку учнівської молоді в школі, то слід зазначити, що співвідношення між профілями навчання, як з точки зору кількості школярів, що їх обирає, так і з позиції рівня підготовки, що надається, останніми роками помітно змінилося. Починаючи з середини 1980-х рр. все більша кількість учнів старших класів стала обирати о загальноосвітній або академічний профілі. Тому в даний час у США реалізується низка заходів, спрямованих на підвищення привабливості професійно-технічної освіти, в тому числі під час навчання у школі. Це, перш за все, впровадження альтернативних програм професійної підготовки, розширення психолого-консультативної підтримки процесу вибору молодою людиною майбутньої професії та побудови професійної кар'єри, впровадження економічної підготовки і навчання основам підприємництва в школах, підготовка школярів за достатньо складними професіями тощо [9].

Навчання старшокласників за програмами допрофесійної та професійної підготовки здійснюється або в самих школах, або в об'єднаних окружних центрах кар'єри, або професійно-технічних центрах, в яких школярі навчаються один-два дні на тиждень. Такі центри є аналогами вітчизняних міжшкільних навчально-виробничих комбінатів. Але в Україні впродовж останніх п'ятнадцяти років їх чисельність зменшилась більш ніж на 40%, в той час як у США їх чисельність зростає. Слід зазначити, що ряд програм профільної підготовки старшокласників призначена лише для реалізації принципу профілізації навчання, тоді як навчання за іншими іншими передбачає отримання учнями професійної кваліфікації. Відносно новою формою допрофесійної та професійної підготовки школярів є професійні

академії, які здійснює навчання в широкій області (наприклад, медичні професії), а не підготовку до певної професії (наприклад, медична сестра). Професійні академії тісно пов'язані з місцевими підприємствами бізнесу, які надають робочі місця для учнів, вкладають певні інвестиції в їх професійну підготовку та інше [4]. Зробити учням старших класів обґрунтований вибір щодо майбутнього професійного шляху допомагають фахівці центрів кар'єри, які функціонують у кожному загальноосвітньому навчальному закладі.

Наступною складовою державного сектору підготовки кваліфікованих працівників є регіональні, технічні і молодіжні коледжі. Вони, як правило, передбачають навчання впродовж одного або двох років і надають як професійну освіту для подальшої праці, так і загальноосвітню підготовку для подальшого навчання в системі вищої освіти. Для підвищення привабливості даного напрямку освіти молоді уряд розробляє та реалізує низку заходів. Так наприклад, наприкінці 90-х рр. президентом Б.Клінтом було запропоновано як національну мету впровадження дворічної професійної освіти для всіх випускників середньої школи, але дана пропозиція не була реалізована [1].

Ряд програм професійної підготовки молоді відносять до так званих альтернативних. Це, по-перше, інтегрована програма технічної підготовки учнів, впровадження якої було започатковано на початку 1990-х рр. Національним центром досліджень професійної освіти. Технічної підготовки молоді є формою навчання, яка базується на засадах компетентнісного підходу і є являє собою інтеграцією шкільного і післяшкільного навчання за академічними і початковими професійними програмами. За результатами такої підготовки учні одержують не лише загальноосвітню, але й професійну підготовку [7]. Фактичний розвиток програма отримала з 1991 р., а в даний час існує як федеральна мережа проектів технічної підготовки молоді, так і відповідних програм на рівні штатів. Основною метою програми є надання додаткових можливостей поглибленої підготовки для молоді, яка планує

працювати у високотехнологічних професійних областях, які ставлять особливо високі вимоги до кваліфікації робітників. Програма призначена, перш за все, для старшокласників і студентів коледжів. Інтегрована технічна освіта передбачає вирішення трьох основних проблем. По-перше, це підготовка старшокласників до навчання у коледжі, що передбачає отримання відповідних академічних знань. По-друге, це підготовка до вибору і реалізації професійної кар'єри, в якій робиться на оволодіння ключовими компетентностями і базовими навичками. По-третє, це власне технічна підготовка учнівської молоді. Реалізація програми починається у старших класах середньої школи і продовжується не менше двох років паралельно з постшкільною освітою. За результатами навчання видається надається диплом, „відповідний мінімально достатнім вимогам” щодо роботи в певній професійній галузі.

До категорії альтернативних програм, відноситься також проект під умовною назвою „Два плюс два плюс два”, яка розпочали впроваджувати у ряді штатів наприкінці 90-х рр. і який є важливим з погляду організації спадкоємності і безперервності східчастої підготовки фахівців різного рівня [6]. Програма спрямована на пошук додаткових шляхів забезпечення молоді варіантами включення в систему зайнятості і безперервної освіти, для чого розроблена особлива система взаємозв'язку освітніх установ різного рівня, завдяки якому на основі наступності здійснюється підготовка молоді за перспективними професіями.

На основі угод між середніми загальноосвітніми школами, технічними або регіональними коледжами, вищими учбовими закладами розроблена наскрізні програми навчання. Навчаючись в середній загальноосвітній школі, учень має можливість паралельно отримати початкову професійну освіту за напрямками, що відповідають спеціалізації технічних коледжів. За два останні роки навчання старшокласник набирає певну кількість залікових одиниць (кредитів) з дисциплін, які зараховуються для отримання асоціативного

ступеня за відповідним фахом після закінчення середньої школи, якщо він продовжує навчання в технічному коледжі. По закінченні середньої школи учень одержує стандартний диплом про середню освіту і професійну підготовку, яка дозволяє почати роботу на виробництві. На даному ступені учень не одержує сертифіката про кваліфікацію, але виграє з погляду економії часу і засобів на подальше навчання. Крім того, він отримує додаткову можливість на отримання місця роботи у разі неможливості продовження навчання відразу після закінчення школи. Другий етап програми пов'язаний з продовженням навчання у обраній професійній області безпосередньо в технічному або регіональному коледжі. В рамках дворічної програми студенту надається можливість отримати асоціативний ступінь (Associate Degree) за обраною спеціальністю, яка відповідає кваліфікації техника. Паралельно студент має нагоду набирати залікові одиниці з відповідних дисциплін, що вивчаються на більш високому ступені підготовки за даним професійним напрямом в університеті. Технічний коледж має договірні відносини з університетами, згідно з якими у разі успішного навчання у коледжі впродовж двох років за програмами університету і складання необхідної кількості заліків, студенти приймаються на третій курс вищого навчального закладу й їм потрібні лише два роки для отримання ступеня бакалавра [5]. В умовах пошуку нових моделей безперервної професійної освіти в Україні, така модель професійної підготовки має значний потенціал пристосовування

Виробниче учнівство в США займає відносно незначне місце в системі підготовки молоді до професійної діяльності. Разом з тим, результати дослідження практичної реалізації підготовки молоді до зайнятості свідчить про те, що в США така форма професійної підготовки як учнівство безпосередньо на робочому місці набуває все більшого поширення. Американські аналітики високо оцінюють досвід Німеччини і Скандинавії, де „створена системи соціальної, освітньої і трудової підтримки, які готують

молодь до вступу до дорослого життя; з'єднане зусилля соціальних партнерів для інвестування значних фінансових і людських ресурсів для підготовки випускників середніх шкіл до зайнятості” [3]. Певні заходи, пов'язані з розвитком молодіжного учнівства, здійснюються в рамках реалізації положень Акту „Школа – роботі”, прийнятого у 1994 року .

Одним з важливих елементів допрофесійної та професійної підготовки учнівської молоді в США є психолого-педагогічне забезпечення процесу вибору молодою людиною майбутньої професії й її подальшої професійної адаптації. Дана робота ведеться в рамках так званого консультування для кар'єри. Останнє являє собою систему психолого-педагогічних процедур і послуг, розроблених для допомоги індивіду в розумінні самого себе і плануванні дій на основі цього саморозуміння, в розумінні своїх можливостей в світі професійної праці, освіти і вільного часу тощо.

Слід зазначити, що профорієнтаційна робота, яка є системоутворюючим фактором консультування для кар'єри, розглядається у США як необхідна складова допрофесійної і професійно-технічної підготовки молоді. Ще у 1917 році в США був прийнятий закон, який передбачав асигнування на профорієнтацію та професійне навчання школярів, а також підготовку вчителів для проведення цієї роботи. Створений у 1918 році Комітет з професійної орієнтації мав за мету надання учням допомоги у виборі професії і підготовці до неї, а також у визначенні свого місця у житті. В післявоєнний період у США було прийнято цілий ряд законодавчих актів, спрямованих на удосконалення діяльності школи з питань профорієнтації та допрофесійної (професійної) підготовки учнівської молоді. Так наприклад, у 1963 році був прийнятий Закон „Про професійну освіту”, який передбачав проведення конкретних заходів для підвищення рівня професійної орієнтації і професійного навчання школярів. У цьому законі профорієнтаційна робота розглядалась як найважливіший засіб регулювання і правильного розподілу робочої сили. В 1968 році у цей законодавчий акт були внесені суттєві зміни,

які зокрема передбачали перебудову системи професійно-технічної освіти у відповідності з вимогами швидкозмінного виробництва і докорінне покращення роботи з профорієнтації, де особливо підкреслювалась необхідність розробки державних планів профорієнтації молоді і проведення їх в загальнонаціональному масштабі. Формування освітньої політики США з 70-х років притаманне впровадження та розвиток концепції освіти в галузі кар'єри. Необхідність створення цієї концепції була обумовлена значним ростом безробіття, в першу чергу серед молоді. Держава та система освіти разом шукали вихід із цієї ситуації, тому така концепція знайшла втілення і на законодавчому рівні, і на рівні федеральної політики, і на рівні оновлення змісту освіти. Під оновленням змісту освіти розумівся процес впровадження до зміст загальноосвітньої підготовки концепції розвитку кар'єри, за допомогою якої будь-які академічні знання повинні співвідноситися зі світом праці, або з процесом самореалізації та самодослідження [1].

Одним з важливих кроків для встановлення взаємозв'язку між системою освіти та світом професійної праці стало прийняття у 1994 році Конгресом США Акту „Школа – роботі”(School To Work), метою якого було покращення підготовки учнівської молоді до майбутньої професійної діяльності. Найбільш вагомим наслідком прийняття закону стало перенесення акценту з формального професійного навчання (формування професійних навичок в межах класно-урочної системи та занять в навчально-виробничих майстернях) на початкову базову професійну підготовку, яка включає й академічні вміння. Акцент робиться на формування загальнопрофесійних навичок та вмінь на робочому місці, в умовах реального виробництва, що дозволяє полегшити перехід від школи до світу праці.

Сказане вище дозволяє зробити наступні висновки: для організаційно-педагогічних моделей допрофесійної і професійно-технічної підготовки учнівської молоді в США характерними рисами є: ступеневий характер

підготовки і варіативність переходу від однієї форми навчання до іншої, включаючи вступ до вищих навчальних закладів; посилення ролі виробничих форм навчання школярів і зв'язку шкільного навчання з практикою; своєчасне реагування системи освіти на зміни в структурі і характері ринку праці; використання у допрофесійній та професійно-технічній підготовці молоді компетентнісного підходу; психолого-педагогічна підтримка процесу вибору молоддю людиною майбутньої професії у контексті вирішення більш широкою проблеми підготовки до вибору професійної кар'єри тощо. Теоретичний і практичний досвід допрофесійної і професійно-технічної підготовки учнівської молоді в США може бути використаним, за умови його адаптації до соціокультурних та соціально-економічних особливостей України, для модернізації вітчизняної системи трудової підготовки молоді, що потребує здійснення подальших досліджень за цим напрямом.

Література

- 1.Алибекова Г.З. Ориентация и отбор школьников на педагогические профессии в США. - М.: МГЗПИ, 1991. - 48с.
- 2.Альтбах Ф.Дж. Нация в опасности: К вопросу о реформе образования в США // Перспективы.-1987.-№3.- С.13-15.
- 3.Балашов Ю.К., Рыжов В.А. Профессиональная подготовка кадров в условиях капитализма. – М.: Высшая школа, 1987. - 176 с.
- 4.Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века. - М: Издательство УРАО, 1999.- 208 с.
- 5.Зеер Э.Ф., Романцев Г.М. Личностно ориентированное профессиональное образование // Педагогика. - № 3. - 2002. - С. 16-21.
- 6.Олейникова О.Н. Многоуровневые учебные заведения профессионального образования за рубежом. - М.: Центр изучения проблем профессионального образования, 2001. - 46 с.
- 7.Реформы образования в современном мире: Глобальные и региональные тенденции. - М.: Изд-во Рос. Открытого университета, 1995. - 272 с.
- 8.Профессиональное образование в XXI веке. - М.: ЦИСН, 2000. - 84 с.
- 9.Law C.J. Tech Prep Education: A total quality approach. - Lancaster, PN: Technomic Publishing Company, Inc., 1994. - 241 p.
- 10.Vocational education in the United States: toward the year 2000. Statistical Analysis Report. - Washington D.C.: National Center for Education

Statistics. US Department of Education. Office of Educational Research and Improvement, 2000. - 190 p.